

พุทธวิธีสร้างพลัง “บวร” สันติสุขในสังคมไทย Buddhist way of creating power "Baworn" Peace in Thai Society

พระครูสุตวาทธรรมกิจ, ผศ.ดร.¹

Phrakhrusutaworathammakit, Asst.Prof.Dr.

บทคัดย่อ

บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” เป็นองค์กรหลักหรือหน่วยกลางในการทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ พัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหา พลังบวรเป็นแหล่งที่ปลูกฝังคุณธรรม แนวคิด วิธีคิด คุณค่า ให้คนที่อยู่ร่วมกันมีความเอื้ออาทรเกื้อกูลและนำไปสู่สมานฉันท์ภายในท้องถิ่น เพราะเหตุนี้รากฐานสำคัญ “บวร” ที่จะนำมาซึ่งความสมานฉันท์ การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมได้นั้นต้องมีองค์ประกอบ 9 ประการดังนี้ 1. ผู้นำบวร 2.คุณธรรม จริยธรรม 3.จิตสาธารณะหรือจิตอาสา 4. การมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 5. บุรณาการพหุปัญญา 6. เศรษฐกิจพอเพียง 7. หลักธรรมาภิบาล 8. การบูรณาการสร้างสรรค์เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น 9. เทคโนโลยีสารสนเทศหรือสื่อการเรียนรู้ด้านดิจิทัล

คำสำคัญ: พุทธวิธี; บ้าน วัด โรงเรียน; สันติสุข

Abstract

Ban, Wat, School "Baworn" is the main organization or central unit responsible for connecting relationships, developing, making decisions, and solving problems. Palang Bowon is a source of morality, concepts, ways of thinking, and values for people living together to have generosity and support and lead to local reconciliation. Because of this, the main foundation "Baworn" that will lead to reconciliation To create peace in society, there must be 9 elements as follows: 1. Leaders 2. Morality and ethics 3. Public mind or volunteerism 4. Participation or

---

¹ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด; Master of Public Administration Program RoiEt Buddhist college

exchange of learning together 5. Integration of multiple intelligences 6. Sufficiency economy 7. Good governance 8. Integration of creativity with local wisdom 9. Information technology or digital learning media

Keyword: Buddhist methods; houses, temples, schools; peace

บทนำ

บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นคำที่ได้ยินมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่พบว่าสภาพสังคมที่มีปัญหาจากภาวะต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทำให้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ความรู้ ความคิด วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป และส่วนที่สำคัญคือ เด็กและเยาวชนที่ขาดความเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ด้วยภาวะที่ยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมา (กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว, 2558: 121) ทั้งนี้ การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีระบบมีเป้าหมายชัดเจน เพื่อการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ โดยคาดหวังว่าคนที่มีคุณภาพจะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก และแข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ ดังนั้นการให้การศึกษาแก่ประชาชนของประเทศ จึงเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชาติบ้านเมือง (เรวัจน์ แก้วเก่า, มณฑา จำปาเหลือง, 2557) ด้วยเหตุนี้วิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมจึงต้องมีแนวที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุขในสังคม โดยมีคุณธรรม จริยธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจด้วยหลักธรรม เช่น ความละเอียดถี่ถ้วน ความเมตตากรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทน ความอดกลั้น ความขยัน การให้อภัย และอื่นๆ การฝึกฝนและปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมนั้น ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรม 4 ประการ คือ 1) การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม 2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น 3) การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใด และ 4) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้าน (พระบรมราโชวาท 9 มิถุนายน 2549 : ในการพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม)

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ถือเป็นตัวสะท้อนบ่งบอกให้รู้ว่าบ้าน วัด โรงเรียน เป็นสิ่งที่ขาดกันไม่ได้และมีบทบาทและความสัมพันธ์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า “บวร” เป็นเสมือนทุนมรดกทางสังคมที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างช้านาน ที่ทำให้ผู้เขียนสนใจจะนำเสนอพุทธวิธีสร้างพลัง “บวร” สันติสุขในสังคมไทย ซึ่งบ้าน วัด โรงเรียน มีส่วนสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับสังคมในมิติต่างๆ อาทิเช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการปกครองในการเสริมพลังสร้างสันติสุข และสามารถช่วยลดปัญหาอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ดังนั้นบทความนี้ผู้เขียนจึงจะแยกประเด็นจะอธิบายดังคือ 1) แนวคิด บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) 2) แนวคิดหลักพุทธวิธี 3) บทบาทบ้าน วัด โรงเรียนปลูกฝังพุทธวิธีหรือคุณธรรมที่นำสู่สังคมแห่งสันติสุข 4) การนำหลักพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพลัง บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทยอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน 5) สรุปท้ายบท

1. แนวคิด บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

การพัฒนาตามระบบโครงสร้างทางสังคมมีบ้าน วัด โรงเรียน รวมเรียกย่อๆ ว่า “บ-ว-ร” คำว่า “บวร” ตามพจนานุกรมคำนี้มีความหมายถึง ประเสริฐหรือล้ำเลิศ นอกจากนี้ยังเป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้กันในราชสำนัก แต่แท้จริงแล้ว “บวร” อยู่ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับคนไทยมาช้านาน ซึ่งเป็นการรวมตัวของหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่สุดเพื่อความเจริญองงาม บ่งบอกถึงวัฒนธรรมอันจะเกิดจากความดีงามของคนทุกคนที่จะร่วมกันพัฒนาทั้งสามสิ่งไปพร้อม ๆ กัน มีนักปราชญ์และนักวิชาการได้ให้คำ “บ้าน วัด โรงเรียน” เรียกแบบสั้นๆ ว่า “บ-ว-ร” ซึ่งตัวอักษร 3 ตัวนี้มีความหมายดังนี้ (ภวนันธุ์สรณ์ หนูมาก. 2549)

บ. ใบไม้ แทนความหมายด้วยคำว่า บ้าน ซึ่งบ้านก็คือ ที่พักอาศัยหรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรัก ความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วย หรือสถาบันที่เล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคมใหญ่ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก

ว. แหวน แทนความหมายด้วยคำว่า วัด วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีตเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบๆ วัดให้ประพฤติถูกต้องทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถาบันที่ประกอบศาสนากิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษากัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งทุกศาสนาไม่ว่าเป็น อิสลาม คริสต์ หรือศาสนาอื่น ล้วนมีหลักคำสอนให้ผู้คนประพฤติปฏิบัติดี โดยนัย ว. แหวน จึงหมายถึงรวมถึง ศาสนาทุกศาสนาที่อยู่ในผืนแผ่นดินไทย

ร. เรือ แทนความหมายด้วยคำว่า โรงเรียน โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผนสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระของโรงเรียนอาจดูเหมือนอยู่ข้างในปัจจุบัน เนื่องจากโรงเรียนต้องดูแลเหล่าลูกศิษย์เหมือนลูกหลายของตน นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องให้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มที่รวมถึงทำให้ศิษย์เป็นคนดีแก่สังคม

นอกจากนั้นคมสันต์ จันทร์อ่อน (2564) ได้ให้ความหมายด้วยย่อ “บวร” ไว้ดังนี้ ตัว บ คือ บ้าน บ้านที่มีชาวบ้าน มีคนอาศัยอยู่ผู้ที่สืบสานวัฒนธรรม ศาสนา และซึมซับคำสอนจากพระสงฆ์ เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้พระพุทธศาสนาได้ยั่งยืนยาวนานอย่างถึงแก่นแท้ ตัว ว คือ วัด วัดที่มีพระสงฆ์ ผู้ที่อาสาจะละกิเลสทางโลกมาศึกษาพระธรรม เพื่อเผยแผ่หลักพุทธศาสนาให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงการดำรงชีวิตอย่างสงบ เป็นสุข และตัว ร คือ โรงเรียน เดิมทีแหล่งที่ประสิทธิประสาทวิชา ความรู้นั้นคือวัด ต่อมาได้แยกออกมาเป็นโรงเรียนที่เป็นสถานให้การศึกษาโดยตรงต่อทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งปัจจุบันยังมีโรงเรียนอีกหลายแห่งที่ยังมีชื่อวัดเป็นชื่อโรงเรียนอยู่ ฉะนั้นคำว่า “บวร” จึงไม่ใช่เพียงคำประกอบที่ใช้เรียกสถานที่ต่าง ๆ เท่านั้นมันมีที่มาถึงสังคมที่เกื้อกูล ส่งเสริม ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในวงเวียนสังคมนั้น ๆ ความเจริญที่แท้จริงของสังคมที่จะมีความสุขจึงจะสมบูรณ์แบบและสอดคล้องกับ อริย พรหมสุภา (2559) ได้กล่าวถึงความผูกพันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณและทุนทางสังคมในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันตั้งแต่เกิดจนตาย “บ้าน วัด โรงเรียน” จึงเป็นทุนมรดกทางสังคมที่มีมาคู่สังคมไทย ทั้งนี้สถาบันทั้ง 3 จึงมีความสัมพันธ์ในทางสังคมและเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ลักษณะชุมชนที่ปรากฏในสังคมไทยจึงมักประกอบด้วย “บ้าน” (ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้คนและรอบบชีวิตที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย) “วัด” (สถาบันศาสนาซึ่งเป็นตัวขัดเกลาและบ่มเพาะวัฒนธรรมและศูนย์รวมจิตใจของชุมชน) “โรงเรียน” (สถาบันเป็นตัวเพิ่มเติมความรู้และถ่ายทอดการศึกษาอย่างเป็นระบบ) สถาบันทั้ง 3 จึงเป็นสถาบันสำคัญในทางสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมให้เข้มแข็ง พัฒนาให้เกิดเครือข่าย นำสู่การตรวจภาพและสังคมสมานฉันท์ อันเป็นจุดหมายปลายทางของการพัฒนาการศึกษาและสังคมได้อีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น ประชาสังคมแบบ “บวร” จึงหมายถึง การนำเอาสถาบันในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาการศึกษาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเอง และชุมชนกำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิดร่วมกันสร้างและบริหารจัดการการศึกษาชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ (ธนพรรณ ธาณี, 2545)

สถาบันสำคัญในทางสังคม “บวร” จะสามารถเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมชุมชน ในการนำสู่การตรวจภาพและสังคมสมานฉันท์ อันเป็นความมุ่งหวังของการ

เชื่อมโยงชุมชนให้มีความตระหนักในการเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมมือกันพัฒนาในมิติต่างๆ (นพวรรณ พงษ์เจริญ, 2564) ทั้งนี้ “บวร” เป็นกระบวนการในการสร้างสำนึกรับผิดชอบและความร่วมมือของบุคคล และองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องของศีลธรรม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดถึงการจัดสรรทรัพยากร และการบริหารจัดการศึกษาของชุมชนและสังคม ซึ่งอาจนำมาประยุกต์ใช้ในการตั้งเอาสถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา การศึกษาอีกทางหนึ่งด้วยเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข ไม่ตกเป็นเหยื่อของอบายมุขและสิ่งมอมเมาทางสังคม

ดังที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ถือว่าเป็นการนำทั้งสามเสาหลักของสังคมไทยมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และหล่อหลอมขัดเกลาปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ โดยให้คนมีคุณภาพจะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลกอย่างแท้จริง

2. แนวคิดหลักพุทธวิธีในการสอนทางพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือ หลักของเหตุและผลสิ่งต่างๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุและส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่างๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิด มรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด (Phrathep Wethi, 1989) ดังนั้นหัวใจของศาสนา คือ หลักทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขจนถึงความหลุดพ้น หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นหลักการหรือคำสั่งสอนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนถึงเทวดา ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสนาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบ ด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์จึงอยู่บนหลักของหลักและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนถึงปัญหาการเมืองการปกครอง สามารถแก้ไข ได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีการของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก (พระธรรมปิฎก. 2543; 36)

เมื่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผลแล้ว สิ่งใดก็ตามทั้งการเรียนการสอน การดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาต่างๆ ต้องอาศัยกระบวนการแห่งปัญญาที่ต้องคิดหรือ

อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา (พระไพศาล วิสาโล. 2550; 13) สารของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่อไว้ในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์ดังกล่าวสามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม ขั้นตอนที่สองเป็นการคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการและขั้นตอนที่สามได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ทั้งหมดเป็นกระบวนการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา โดยเริ่มจากเมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ต่อมาคือ การคิดหรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้้นั้นมาย่อยจัดระเบียบ เป็นการคิดอย่างถูกวิธี และสุดท้ายเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัตินี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนักที่เน้นการให้ความคิดล้นๆ เป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา ส่วนการศึกษาในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ นอกเหนือจากการสดับฟัง การอ่าน และการคิด (พระธรรมปิฎก. 2540; 36)

การสอนธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีวิธีการสอนที่หลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน และในการสอนแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยแบ่งบุคคลออกเป็น 4 จำพวก เปรียบเทียบกับบัว 4 เหล่าคือ 1) อุกมฤตัญญู ผู้ารู้ธรรมได้พลันเปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำ พอถูกแสงอาทิตย์ก็บาน 2) วิปจิตัญญู ผู้ารู้ธรรมได้ต่อเมื่อท่านได้อธิบายเปรียบเทียบดอกบัวปริ่มน้ำอันจะบานในวันรุ่งขึ้น 3) ไนยะเย ผู้พอจะแนะนำสั่งสอนอยู่บ่อยๆ จึงรู้ตามได้เปรียบเหมือนดอกบัวใต้น้ำอันจะบานในวันต่อไป 4) ปทปรมะ พวกบรมโง่ คือ พวกที่แม้จะแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เข้าใจหรือไม่รับฟังทั้งนั้น เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งติดอยู่กับดินอันจะเป็นอาหารของปลาและเต่า ดังนั้น บุคคลเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเลือกสอนบุคคล 3 ประเภทแรก โดยทรงเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและปัญญาบารมีของบุคคลนั้น (ประยูรย์ ปยุตโต. 2532;34-35)

เพราะเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงมีวิธีการสอนที่หลากหลาย และนำหลักธรรมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเข้าใจหลักธรรมได้ง่าย ทิศนา เขมมณี (2552 : 59-63) ได้อธิบายการนำพุทธวิธีไปประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสอนและวิธีการสอนในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเป็นการใช้ตามความเข้าใจและความสามารถในระดับปุถุชน เช่น การสอนด้วยลีลาทั้ง 4 คือ สันทสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา หรือการสอนให้แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า และร่าเริง ในเนื้อหาสาระทั้งหลายทั้งหลายที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจนำไปปฏิบัติจริงได้ นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายัง

มีวิธีสอนที่ประยุกต์จากวิธีสอน ได้แก่ 1) วิธีการสอนแบบอุปมา อุปไมย เป็นการสอนเปรียบเทียบ กับคน สัตว์ สิ่งของ ให้เข้าใจและมองเห็นชัดเจนและสมจริง 2)วิธีการสอนแบบธรรมสาส์น เป็นการสอนธรรมแลกละเปลี่ยนความคิดเห็นการอภิปราย ปัญหา การแสวงหาเหตุผลค้นคิดเป็นการ ชักถามและแก้ปัญหา 3) วิธีการสอนแบบเบญจขันธ์ เป็นการยึดหลักธรรมเบญจขันธ์ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นการสอนให้ผู้เรียนพิจารณาเบญจขันธ์ตามลำดับขั้น และ 4) วิธีการสอนแบบไตรสิกขา เป็นการสอนวิธีฝึกศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้ผู้เรียนมีศีล สำรวง กาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือฝึกจิตให้สงบมั่นคง ผ่องใสระงับจาก กิเลส เมื่อจิตสงบมั่นคง ก็เป็นจิตอันควรแก่การทำงานที่จะพิจารณาธรรมมีปัญญาสิกขา คือการ พิจารณาร่างกาย ความรู้สำนึกคิดของคนในขณะที่สมาธิให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละ กิเลส ละทุกข์ เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (สุนน อมรวิวัฒน์; 2535;61) วิธีการสอน แบบโยนิโสมนสิการ เป็นระบบการใช้สติปัญญาจำแนกแยกแยะ ตามความเป็นจริงตามสภาวะ ธรรมชาติ (พระธรรมปิฎก; 2550; 667-708) 6) วิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (พระธรรมปิฎก; 2550;731-732) 7) วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา โดยใช้หลักอริยสัจมา ประยุกต์เป็นการสอน (สาโรช บัวศรี; 2549: 45) และสุดท้าย 8) วิธีการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ที่ใช้กระบวนการนำหลักธรรมให้กับผู้เรียนได้มีการพัฒนาการทางความคิด นำไปสู่การตัดสินใจที่ ถูกต้องและเหมาะสม นับตั้งแต่ การรับข้อมูลข่าวสาร การประเมินค่า การเลือกและการตัดสินใจ และการฝึกปฏิบัติ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530;57-59)

ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนสรุปหลักการสำคัญในการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ 3 ประการ คือ **ประการแรก** ศีล เป็นการฝึกในด้านพฤติกรรม ใช้วินัยเป็นเครื่องมือในการฝึกและการจัด สภาพแวดล้อมที่จะเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีงาม ป้องกันมิให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่ดี และจัดระเบียบ ทางสังคมให้เกื้อหนุนต่อการเกิดพฤติกรรมที่ดีงาม **ประการที่สอง**คือ สมาธิ คือความแน่นแน่มั่นคง หนักแน่นของจิตซึ่งสามารถฝึกได้หลายวิธี เช่น ให้คนยุ่งกับกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่มีโอกาส เกี่ยวข้องกับความชั่ว ฝึกให้คุ้นกับสิ่งที่ดีงามอันมีคุณธรรมเป็นภูมิต้านทาน ผูกมัดจิตใจไว้กับสิ่งที่ดี งามบางอย่างที่เรียกว่าอุดมคติ และหลัก**ประการที่สาม**คือ ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกพัฒนาใน ด้านการรู้ความจริงเริ่มต้นตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ เหตุผล การ รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสร้างสรรค์ รู้ตรงความเป็นจริง รู้แจ้งความจริง ที่เป็นสากลของ สิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ในกระบวนการของการศึกษาทั้งหมดนี้ ปรโต โฆชะ คือ การถ่ายทอดจากปัจจัยภายนอก เป็นแหล่งโดยตรงของการถ่ายทอดศิลปวิทยา ความรู้ วิชาการ วิชาชีพ

3. บทบาท บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมที่นำสู่สังคมแห่งสันติสุขในสังคม

สถาบันบ้านหรือชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ นับเป็นรากฐานสำคัญของปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม โดยสถาบันเหล่านี้ล้วนนับเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบของสังคม ให้มีแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีตามกรอบของสังคม ทั้งนี้จะชี้ให้เห็นว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นกระบวนการที่สถาบันทั้ง 3 ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้เขียนจะวิเคราะห์ สังเคราะห์บทบาทสถาบันบ้าน วัด โรงเรียน ในการส่งเสริมและการปลูกฝังคุณธรรมที่นำสู่สังคมแห่งสันติสุขนั้น ซึ่งแต่ละสถาบันมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

บ้านหรือชุมชน (Home or Community) เป็นการสั่งสอน บ่มเพาะ หรือการปลูกฝังของชุมชนด้านแบบแผนสังคม ค่านิยม ประเพณี หรืออัตลักษณ์จึงเป็นจุดร่วมกัน จนเป็นรากเหง้าวิถีชีวิตและความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งเป็นกลไกที่เชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ โดยเน้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ จะนำสู่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่ดี ไม่ใช่การท่องวิชาการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติทำให้ชีวิต เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างบูรณาการ

วัด (Temple) เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ของชุมชน จึงเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอน กล่อมเกลาประชาชนอยู่ในทำนองคลองธรรม ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจะมีบทบาทในการตักเตือนสมาชิกในหมู่บ้านให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมประสานระบบต่างๆ ภายในชุมชนให้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันหรือเกิดความสามัคคีปรองดองกัน

โรงเรียน (School) เป็นการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน เกิดขึ้นจากการขัดเกลาจิตใจจากระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยผ่านเนื้อหา แนวคิดจนแยกย่อยเป็นรายวิชาการที่มีเป้าหมายการเรียนรู้และผลลัพธ์ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยเป็นปลูกฝังหล่อหลอม บ่มเพาะให้มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ การแก้ไขปัญหา การทำงานร่วมกับคนอื่น และตลอดถึงค่านิยมต่างๆ ที่เยาวชนจำเป็นต้องมี อาทิเช่นมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวทิต เมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว ตลอดจนคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ที่กล่าวข้างต้นผู้เขียนพอสรุปได้ว่าบทบาทบ้าน วัด โรงเรียน ในสร้างเสริมคุณธรรมให้แก่ประชาชน โดยหน่วยสังคมทั้ง 3 ต้องช่วยกันรับผิดชอบการอบรมสั่งสอนประชาชนในด้านต่างๆ ตามบทบาทของแต่ละหน่วย และยังคงช่วยกันสอดส่องดูแลด้านอื่นๆ ด้วย โดยมีวิธีการ 4 วิธีใน

การปฏิบัติ คือ 1) แนะนำให้ทำ โดยการสอนแนวทางและวิธีการต่างๆ ก่อนการปฏิบัติ 2) นำให้ดูโดยสอนวิธีการปฏิบัติ 3) อยู่ให้เห็นโดยการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี 4) เช่นให้ทดลอง โดยการมุ่งมั่นที่จะสอนและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนและเยาวชนให้ดำรงตนอยู่ในจริยธรรมและศีลธรรมที่ดีงาม

4. การนำหลักพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพลัง บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทยอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

สถาบันสำคัญของท้องถิ่นที่มี บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) นั้นที่จะประยุกต์หลักพุทธวิธีในการดำรงชีวิตที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือการบูรณาการจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่นหรือชุมชน ให้สามารถนำหลักพุทธวิธีประพุดิปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม สติปัญญา นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าไปสู่ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติให้เกิดความสันติสุขในสังคมไทยได้ ซึ่งผู้เขียนได้ค้นพบองค์ความรู้ เทคนิควิธีการ องค์ประกอบของแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์จากการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียนที่นำหลักพุทธวิธีเพื่อประยุกต์เพื่อเสริมสร้างพลัง “บวร” ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทยอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนี้

บวร 1 ผู้นำบวร ผู้นำถือเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดชุมชนและสังคมคุณธรรมตามเป้าหมาย โดยผู้นำบวรจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญคือ มีวิสัยทัศน์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเสียสละ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม มีศักยภาพในการจูงใจผู้ได้บังคับบัญชา และมีจุดมุ่งหมายที่แรงกล้า มีอุดมการณ์ทำงานเพื่อส่วนรวมและแสดงบทบาทของตัวเองภายใต้ภารกิจ ดังนั้น ผู้นำบวรที่ดีต้องมีบารมี มีพลังศรัทธา และรู้จริงในสิ่งที่ต้องทำ

บวร 2 คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสถาบันบ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดเริ่มต้นในการบ่มเพาะส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิตอย่างผู้มีสติ หากบุคคลใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดในเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จนั้นได้ หรือยิ่งกว่านั้นอาจส่งผลร้ายต่อตนเอง สังคม และประเทศจนเกิดวิกฤติอันใหญ่หลวงได้เช่นกัน ดังนั้น บุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม ย่อมประพุดิปฏิบัติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมการทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น ทำสิ่งที่ควรทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผลถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล หลักธรรมที่ควรนำมาบูรณาการในการดำเนินชีวิต โดยมีหลักธรรมเหล่านี้ อาทิเช่น หิริโอตตปปะ ขรรวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สปัปายะ 4 อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 ทิศ 6 ธรรมคุณ 6 สาราณียธรรม 6 อบายมุข 6 และอปริหานิยธรรม 7 สปัปุริสธรรม 7 เป็นต้น

บวร 3 จิตสาธารณะหรือจิตอาสา ซึ่งสถาบันบ้าน วัด โรงเรียน เป็นหน่วยแรกในการส่งเสริมและปลูกฝังให้คนในสังคมมีจิตสาธารณะโดยผ่านการเรียนรู้และทักษะชีวิต ทั้ง 3 สถาบัน ได้

พัฒนาและส่งเสริมเรื่องจิตสาธารณะหรือจิตอาสาสามารถแยกไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) **คุณภาพจิต** เป็นการสร้างเสริมจิตใจให้ตั้งงามด้วยคุณธรรมต่างๆ มีจิตใจสูง ประณีต ให้มีเมตตา มีความรัก มีความเพียร มีความปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความกรุณาอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีมีทวะ ความอ่อนโยน กตัญญู รู้คุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น เป็นต้น 2) **สมรรถภาพจิต** เป็นการพัฒนาหรือความสามารถของจิต อาทิเช่น ความมีสติดี มีวิริยะ ความเพียรพยายามสู้งาน มีขันติความอดทนและทนทาน มีสติจิตใจแน่วแน่ มีสัจจะ มีความจริงจัง เอาจริงเอาจัง มีอธิษฐาน มีความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจที่จะทำงานให้ได้ผลสมบูรณ์ โดยเฉพาะงานทางปัญญา มีความคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน 3) **สุขภาพจิต** เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนมีความสุข มีสมาธิสงบเยือกเย็นเป็นคนแจ่มใส ร่าเริง พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ และเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถาบันในการพัฒนาจิตใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2541) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ในโอกาสต่อไป

บวร 4 การมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนั้นโดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม 5 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยยึดหลักความอาวุโส ซึ่งเป็นการลักษณะการมีส่วนร่วมขั้นตอนการศึกษาค้นหาสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานโดยให้เกียรติผู้นำหรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่เป็นหลัก ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดทำโครงการหรือกิจกรรมโดยรับฟังจากตัวแทนแต่ละฝ่ายอย่างเท่าเทียม เป็นการเปิดกว้างทางความคิด การเจรจาทำความเข้าใจและการบริหารข้อตกลงร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมในดำเนินการตามหลักความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการดำเนินการของคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่เป็นตัวแทนจาก บ้าน วัด โรงเรียนได้ร่วมกันปฏิบัติและดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ตกลงร่วมกันเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ 4) การมีส่วนร่วมในการประสานประโยชน์ร่วมกัน เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย โดยนำเอากิจกรรมหรือผลความสำเร็จมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจของผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารแบบบ้านวัดโรงเรียน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแบกกัลยาณมิตร คือการติดตามและประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมในรอบปีที่ผ่านมาในแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นการประเมินแบบเป็นพี่เป็นน้อง เน้นการให้โอกาสและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

บวร 5 บูรณาการพหุปัญญา การเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ เจตคติ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากหลายศาสตร์ นำมาต่อยอดหรือประยุกต์มาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตจริง ดังนั้น บ้าน วัด โรงเรียน ตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพัฒนาและพึ่งพาตนเอง รวมทั้งป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้

บวร 6 เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักธรรมที่เป็นทางสายกลางที่ผู้น้อมนำมาปฏิบัติ ซึ่ง “บวร” ได้ใช้ในการพัฒนาให้กับเยาวชนให้มีการวางแผนชีวิต การเสริมสร้างพฤติกรรมอย่างประหยัด จึงนำมาซึ่งชีวิตที่มีความเป็นอยู่ที่มีความสุข ความสงบ ความพอดี และมีความยั่งยืน โดยมีผลสัมฤทธิ์ที่ผู้น้อมนำมาปฏิบัติได้เช่น มีจิตสำนึกและศรัทธาต่อการทำงานอย่างรับผิดชอบ เสียสละ ท่วมเท ร่วมมือ มีความพอประมาณ การใช้เหตุผล อดทน อดออม ชยัน ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพึ่งพาตนเอง ประกอบสัมมาอาชีพ รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสันติสุขในสังคม

บวร 7 หลักธรรมาภิบาล ธรรม หมายถึง คุณความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม หรือหลักปฏิบัติ ส่วนคำว่า อภิบาล หมายถึง การบำรุงรักษา หรือการปกครอง ผสมกันเรียกว่า “ธรรมาภิบาล” แปลว่าหลักการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งเป็นหลักการบริหารงานที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น ที่ยึดหลักความเป็นธรรม มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน สำหรับหลักธรรมาภิบาลมีองค์ประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักความโปร่งใส 3) หลักการมีส่วนร่วม 4)หลักธรรม 5) หลักความรับผิดชอบต่อ 6) หลักความคุ้มค่า ข้อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง ดีงาม มั่นคง ที่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมและนำมาสู่สังคมแห่งสันติสุขได้

บวร 8 การบูรณาการสร้างสรรค์เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงค่าที่ได้บรรพบุรุษได้ค้นคิดและถ่ายทอดสู่รุ่นสู่รุ่น ซึ่งภูมิปัญญาเป็นเครื่องส่งเสริมและพัฒนามนุษย์ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ เพราะเหตุนี้จึงต้องมีการบูรณาการภูมิปัญญาสู่การศึกษา อันจะทำให้ภูมิปัญญาเป็นวิถีชีวิตเป็นการเรียนรู้และผู้เรียนก็จะมีความรู้ และตระหนักในคุณค่าและพร้อมสืบทอดภูมิปัญญาต่อไป โดยหลักการบูรณาการสร้างสรรค์เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การศึกษาเล่าเรียน เพื่อมีความรู้และเข้าใจรากเหง้า ภูมิประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิท้องถิ่น ภูมิศาสนา ภูมิวัฒนธรรมจารีตประเพณี ภูมิวิชาสามัญ ภูมิวิชาชีพ ภูมิรักษาสุขภาพ ภูมิศิลปะดนตรีและกีฬา การอนุรักษ์

และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรู้เท่าทันโลก การเป็นพลเมืองที่ดี มีสัมมาอาชีวะและสันติสุขนำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืน

บวร 9 เทคโนโลยีสารสนเทศหรือสื่อการเรียนรู้ด้านดิจิทัล จึงเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในยุคของการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีบทบาทสำคัญหรือเป็นกุญแจสำคัญที่ไขไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้กับการทำงาน การเรียนรู้และเสริมสร้างสมรรถนะในกิจกรรมและการดำเนินการต่างๆ ด้วยเหตุนี้ บ้าน วัด โรงเรียน จึงต้องปรับตัวและปรับการเรียนรู้ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศหรือสื่อการเรียนรู้ด้านดิจิทัล ในมิติต่างๆ ทั้งมิติด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สาธารณสุข การเกษตร สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การบริการของภาครัฐหรือการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่ง “บวร” จะต้องให้ข้อมูลและการปลูกฝังพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้องมีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ

สรุปท้ายบท

แนวคิดพุทธวิธีเป็นหลักการหรือแนวคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักปฏิบัติไว้ ซึ่งคำสอนนั้นที่พระพุทธองค์ได้สั่งสอนมากมายหลายด้าน ทั้งด้านเกี่ยวกับการปฏิบัติตน การครองเรือน การประกอบอาชีพการงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม การช่วยเหลือเจือจุนกัน ฯลฯ ดังนั้น “บ้าน วัด โรงเรียน : บวร” ซึ่งถือเป็นองค์หลักในการทำหน้าที่เป็นแกนกลางและมีบทบาทใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของคนไทยในการขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเป็นแหล่งปลูกฝัง บ่มเพาะและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์เพื่อพัฒนาจิตใจและจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนทุกระดับ ให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น รวมทั้งให้เป็นแหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงโครงการต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน

จากผู้เขียนได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นพบองค์ความรู้ เทคนิควิธีการ องค์ประกอบของแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์จากการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียนที่นำหลักพุทธวิธีเพื่อประยุกต์เพื่อเสริมสร้างพลัง “บวร” ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทยอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบคือ 1) ผู้นำบวร 2) คุณธรรม จริยธรรม 3) จิตสาธารณะหรือจิตอาสา 4) การมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 5) บูรณาการพหุปัญญา 6) เศรษฐกิจพอเพียง 7) หลักธรรมาภิบาล 8) การบูรณาการสร้างสรรค์เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น 9) เทคโนโลยีสารสนเทศหรือสื่อการเรียนรู้ด้านดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว. (2558). การบริหารจัดการความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คมสันต์ จันทร์อ่อน. (2562). บวร: บ้าน, วัด, โรงเรียน สังคมแห่งการเกื้อกูล. Retrieved from <http://prachatai.org/journal/2015/12/62826>

ทิตนา แคมมณี. (2552). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ ด้านสุทธาการพิมพ์จำกัด

นพวรรณ พงษ์เจริญ. (2562). กระบวนการประชาสังคม บ้าน วัด โรงเรียน “บวร”. Retrieved from <https://www.gotoknow.org/posts/365266>

ธนพรรณ ธาณี. (2545). การศึกษาชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

พระไพศาล วิสาโล. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการจัดการความดี ศึกษากรณีมูลนิธิพุทธฉือจี้. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด

พระเทพเวที (ประยุทธ์ปยุตโต). (2532). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). ธรรมบุญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.

พระธรรมปิฎก (ป.ปยุตโต). (2550). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.

ภวนัฐสรร์ หนูมาก. (2549). กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรวัจน์ แก้วเก่า, มณฑา จำปาเหลือง. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1.

วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. 7 (2), 826-839

สาโรช บัวศรี. (2549). การศึกษาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ กริดส์ ดีไซน์ แอนด์ คอมมูนิเคชั่น.
สุมน อมรวิวัฒน์. (2535). การจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด.
อริยา พรหมสุภา. (2559). "บวร" บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน : ชุมชนโป่งคา
จังหวัดน่าน และชุมชนแจ่มหลวง จังหวัดเชียงใหม่, กองแผนงานมหาวิทยาลัย เทคโนโลยี
พระจอมเกล้าธนบุรี

Phrathep Wethi (ป.อ.ปยุตโต, 1989) ka nphatthana ton'e ng Their own development
(wepsai) læ ng ma c ha k [http : / / theirowndevelopment. blogspot . com /
so ngphansipsa m / c het / blog - post % 8604. sur pkhon mur a wan thi so ng
krakata khom so ngphanha ro ihoksip'et](http://theirowndevelopment.blogspot.com/so ngphansipsa m / c het / blog - post % 8604. sur pkhon mur a wan thi so ng krakata khom so ngphanha ro ihoksip'et)